

РЕЗЮМЕТА НА РЕЦЕНЗИРАНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ДОЦ. Д-Р ТОНИ ТРАЙКОВ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

ГЕОГРАФИЯ НА РЕЛИГИИТЕ И РЕЛИГИОЗНИТЕ ОБЩНОСТИ В СВЕТА

ЧАСТ ПЪРВА - ЕВРОПА, АЗИЯ И АФРИКА. ISBN:978-954-07-5656-1 (online

ISBN:978-954-07-5591-5), Университетско Издателство "Св. Климент Охридски",

София, 2023

Основно място в продукцията, с която авторът участва в конкурса за професор заема монографията „География на религиите и религиозните общности в света: част първа – Европа, Азия и Африка“. Трудът е в обем 308 страници и се състои от предговор, седем глави и библиография.

Основната цел на изследването е представянето на цялостен анализ на факторите и условията за възникването, развитието и географското разпространение на религиите и свързаните с тях общности в посочените континенти и техните региони. Методологически съдържанието на монографията е подчинено на комплексния географски подход. В този смисъл характеристиките на отделните религии и религиозни общности са разгледани диференцирано по отделните континенти и региони, съобразно спецификата на особеностите в тяхното историческо, социално-икономическо и демографско развитие. Значително място е отделено на влиянието на природните дадености при формирането на някои от особености в ритуалните практики и обредност.

Първата глава на монографията „Същност и значение на религията“ представлява обстоен преглед на възгледите и представите на хората за религията и религиозните вярвания от древността до наши дни. Важно място е отделено на промените във взаимоотношенията между отделни религиозни общности и техните официални институции. В тази връзка е анализирано и икуменическото движение, изразяващо идеята за обединение на католическата, православните и протестантските църкви и възстановяването на единството на християнството.

Във втора глава, озаглавена „Религията в живота на хората и обществото“ са представени и анализирани различията в мотивацията на вярващите от различните религиозни общности да изповядват определеното от тях вероизповедание. Разгледана е и ролята на религията като фактор за обществените промени през различните етапи от историческото развитие. Със своята поява и развитие отделните вероизповедания оказват силно и не рядко и противоположно влияние върху общественото съзнание, морала и поведението на техните последователи. Религията като феномен на общественото съзнание влияе и върху насоките за развитие на отделните държави в хода на техния исторически път. Нейната обединяваща сила намира израз и при формирането на различните етнически обединения, промените, настъпващи с тях, както и тяхното географско разпространение.

В съдържанието на трета глава „Видове класификации на религиите“ са представени различните подходи за класифициране на съществуващите до наши дни религии. При тяхното анализиране е акцентирано на класификациите, основаващи се на определени характеристики на религиите като време на възникване, теологична същност, общи теологични корени и др. Според времето на възникване религиите и религиозните вярвания могат да се поделят на праисторически или архаични, най-древни и древни, възникнали до появата на християнството и нови и най-нови, формирали се след появата на християнското летоброене. Според теологичната си същност религиите се поделят на две големи групи – политеистични и монотеистични. Друг вид класификация се основава на използването на общите корени в теологичното начало. При този подход религиите се делят на авраамически (юдаизъм, християнство, ислям) и дхармически (индуизъм, джайнизъм, сикхизъм и будизъм).

Четвърта глава „Географският подход при изучаването и класифицирането на религиите“ в известен смисъл се явява продължение на съдържанието на трета глава. Прилагането на географския подход, основаващ се на разпространението на религиите и броя на техните последователи е основание за подялба им на световни и регионални. В този контекст е използваната диференциация в зависимост от преобладаващото разпространение на някои религии в определени географски региони (Южна Азия, Източна Азия и др.), както и според преобладаващата етническа принадлежност на техните последователи (индийски религии, китайски религии и др.).

Във връзка с прилагането на географския подход при изучаването на религиите и тяхното разпространение, в четвърта глава е разгледано и формирането на едно сравнително ново направление в Географията на населението - География на религиите и религиозните общности.

Съдържанието на пета, шеста и седма глава представляват цялостен анализ на факторите и условията, довели до възникването, развитието и географското разпространение на различните религии в континентите Европа, Азия и Африка. Спецификата в действието на различните фактори и условия е предопределила голямото многообразие на религиозни вярвания и общности в техните граници. За по-детайлното представяне на това многообразие, съдържанието на последните три глави на монографията е разделено на редица параграфи, свързани със съчетаното прилагане на пространствения и хронологичния подход. За представянето на изключителното разнообразие на религиите и свързаните с тях религиозни общности в Азия е използвано диференцираното им разглеждане по общоприетите географски региони.

Важно място в съдържанието на посочените три глави има описанието на свещените места на различните религии и вероизповедания и тяхното значение за поддържането на вярата сред последователите им през различните исторически периоди. Не на последно място по значимост са разсъжденията и изводите относно бъдещето на религиозните вярвания, новите религиозни течения, както и за взаимоотношенията между различните по численост религиозни общности.

ТРАДИЦИОННИ И СИНКРЕТИЧНИ РЕЛИГИОЗНИ ВЯРВАНИЯ В АФРИКА – СЪЩНОСТ, ОСОБЕНОСТИ И ГЕОГРАФСКО РАЗПРОСТРАНЕНИЕ

Разнообразните условия за живот в континента Африка са предпоставка за възникването през различни етапи от историческото развитие на самобитни местни цивилизации. Тяхната изолираност в пространствен аспект е спомогнала за запазването им в продължение на дълъг период от време. Важна част от африканските цивилизации са съществуващите и днес религиозни традиции, свързани с голямото многообразие от вярвания, обреди и ритуали. Характерна особеност на типичните африкански вярвания е тяхната непосредственост, ненадрапчивост и добре изразената връзка със заобикалящата природна среда. В традиционните религии в Субсахарска Африка господства господстват политеизмът и анимистичните представи за света. Последователите на тези религии вярват, че светът е светът около тях е изпълнен с тайнствени и непознати сили, свързани със съществуването на различни божества и духове. Анимистичните вярвания са носители и на известен монотеизъм. Той се изразява в определянето на Върховно същество или Бог, който е толкова далеч и така невидим за вярващите, че на практика почти не намира място в практикуването на ежедневните култови действия. Според анимистите животът на хората е подчинен на множество по-непосредствено свързани с тях божества. Същите присъстват в заобикалящата хората и техните селища природна среда каквито са гъстата екваториална гора, саваната, планините, реките и езерата. Всичко това характеризира анимизма като религиозно вярване, разпространено на обособена територия, обитавана от живеещата там племенна общност. Това е особено характерно за зулусите в Южна Африка. При общността йоруба в Западна Африка, представите за територията, върху която се простират анимистичните вярвания са с пошироки граници и се припокриват с обхвата на тяхната цивилизация. Традиционните африкански вярвания силно намаляват своя обseg на влияние след започналото след VII век разпространение на исляма, а по-късно и след навлизането на християнството (католицизъм и протестантство) по време на колониализма. Принос за това има активната дейност на християнските мисионери, приобщици към своята вяра значителна част от африканското население на юг от Сахара. Успоредно с разпространението на християнството в Африка възникват и нови религиозни вярвания, имащи изразен синкретичен характер. Като типични примери в тази насока са движенията, основани от Исаяя Шембе и Симон Кимбангу.

Тони Трайков

ОСОБЕНОСТИ НА МИГРАЦИИТЕ ПРЕЗ XXIв.

Целта на настоящото проучване е да определи особеностите и факторите, които определят миграционната активност на населението през 21в. Определянето на ключовите фактори ще даде практическа възможност за описването и анализирането на изключително динамичните и променящи се процеси. Проследяването на миграционните потоци е проведено посредством ретроспективен метод, за да изтъкне очертаващите се тенденции и същевременно да представи прогнози за техните бъдещи изяви в глобалния свят, в териториален и пространствен аспект. Представена е авторовата интерпретация на възприетия „Глобален подход към миграцията и мобилността“, базиран на четири основни точки, които са: законна миграция и мобилност, незаконна миграция и трафик на хора, международна защита и политика, както и оптимизирането на влиянието на миграцията и мобилността върху развитието на градските центрове и влиянието от икономическия, социалния и културен обмен.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ДЕМОГРАФСКОТО И СОЦИАЛНОИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ПЕРНИШКА ОБЛАСТ

В статията се разглеждат проблеми, свързани със съвременното демографско и социално-икономическо развитие на Пернишка област. Основно място е отделено на последствията от демографската и икономическа криза и нейното влияние на общото икономическо и селищно развитие на областта. Друг акцент в съдържанието са осъществените реформи в областната икономика, представляващи социалната цена на реализацията им. Освен различните демографски и социално-икономически проблеми съществуват и такива с екологичен характер. Продължителната специализация в областта на добивната промишленост и връзката с нейните производства се проявява в екологичното състояние на значителна част от нейната територия.

Емин Атасой, Тони Трайков

ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ И НАСОКИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Всички страни от Европейския съюз са преминали от етапа на традиционното към съвременното възпроизводство на населението. На фона на останалите континенти демографската ситуация в страните от европейския съюз може да се определи като не особено благоприятна. Тя е различна в отделните страни-членки, в които нейните характеристики се изменят от относително благоприятни до много неблагоприятни с показатели, типични за демографска криза.

КОЛИЧЕСТВЕНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕМОГРАФСКАТА КРИЗА ПРИ СЕЛСКОТО НАСЕЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Неблагоприятните тенденции в развитието на селското население се свързват с бързия спад на неговата численост, неравномерното териториално разпределение и постоянни изменения в неговите структурни характеристики.

В резултат на силно изразеното застаряване на населението в селата продължава почти непрекъснатото съкращаване на контингентите в репродуктивна и трудоспособна възраст. Едновременно с това нараства дялът на възрастните и самотните хора. Това е особено значим социален проблем в отдалечените и малките по население селища.

Като неблагоприятно от гледна точка на бъдещото демографско и стопанско развитие може да се определят също и промените в съотношенията на някои възрастови групи, семейната, образователната и квалификационната структура на населението.

ОТРАЖЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ ВЪРХУ ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ СТРУКТУРИ В БЪЛГАРИЯ

Отрицателните промени в репродуктивния режим на населението и увеличението размера на емиграцията през 90-те години на 20-ти в. са причините за застаряването на населението в България. Пряк резултат от този процес е намаляването на младите поколения (на възраст под 20 год.) от 28,3% през 1985г. на 21,8% през 2001г. Следствие от това е закриването на почти 1000 училища и детски градини в периода между 1996г. и 2002г. както и освобождаването на почти 10 000 учители с различни специалности.

Настоящата демографска ситуация в страната изисква по-динамичен подход към развитието на образованието, основан на количествени критерии при оценяването на промените и съществуващите регионални различия.

Емин Атасой, Тони Трайков

ТЕОРИЯ НА ДЕМОГРАФСКИЯ ПРЕХОД И СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА РАЖДАЕМОСТТА И ЕСТЕСТВЕННОТО ВЪЗПРОИЗВОДСТВО В БЪЛГАРИЯ

Класическата теория за демографския преход служи за изясняване на връзката между естественото възпроизводство на населението и цялостното обществено развитие. Проследяването на демографските промени показва, че на определен етап от социалноикономическото развитие се наблюдава преход от традиционен към съвременен естествено възпроизводство. На съвременния етап към теорията на демографския преход се включват и промените в процеса на възпроизводство по време на демографска криза. Режимът на депопулация на определена територия или страна може да бъде резултат от отрицателен естествен и/или отрицателен механичен прираст. Отрицателният естествен прираст се свързва с преминаването от просто към стеснено възпроизводство на населението. Причини за обезлюдяването на определена територия могат да бъдат негативни процеси в социално-икономическото развитие, водещи към масови изселвания. Такива са политическите и икономическите кризи, войните, природните бедствия и др. Демографските промени в България през XX век са доказателство за преминаване през основните етапи на демографския преход. Както и останалите страни в Източна Европа, България се отличава с някои особености в протичането на прехода от традиционен към съвременен тип възпроизводство на населението. Първата особеност се свързва с по-късното начало на прехода в сравнение със страните от Западна Европа. Това закъснение с 50-100 години се дължи на изоставането в социално-икономическото развитие на източноевропейските страни в резултат на особеностите в историческото им развитие. Друга особеност на посочените страни са по-кратните срокове за протичането на прехода. Влошените условия на живот в резултат на икономическата криза през 90-те години на миналия век оказаха съществено влияние върху репродуктивната нагласа и поведение на населението в България. Конкретен израз на това влияние бяха негативните промени в брачността и раждаемостта. Намалението на раждаемостта достигна своята кулминация през 1997 г. През същата година тя намаля до 7,7‰ и България се нареди сред страните с най-ниски стойности в Европа и света. В условията на задълбочаващата се у нас демографска криза е необходимо определянето на приоритетни насоки за оптимизиране на режима на възпроизводство. Като такива могат да бъдат определени

мерките, стимулиращи раждаемостта, понижаването на общата и детската смъртност и увеличаването на средната продължителност на живота. Перспективни в тази насока могат да бъдат мерките в подкрепа на майчинството, както и намаляването на бездетните семейства, чрез внедряване на нови методи за преодоляване на стерилитета.

БЪЛГАРИТЕ В БОСИЛЕГРАДСКО – МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ

Българите в Босилеградско имат сложна историческа съдба като в техния живот почти винаги са присъствали трудностите и лишенията. В миналото за хората от този край се знаело твърде малко. За опознаването на Краището и Босилеградския край, на техните природни дадености, история и население допринасят описанията и научните изследвания на редица учени като Константин Иречек, Йордан Иванов, Георги Ангелов и най-вече Йордан Захариев. Той е автор на първото цялостно и впечатляващо със своята изчерпателност изследване на Краището. Неговата монография е озаглавена Кюстендилско Краище и е публикувана в сборника Народни умотворения и народопис, книга XXXII, Издание на Българска академия на науките през 1918 г. Приносите на Йордан Захариев са в различни сфери на научното познание – история, география, етнография и демографски проучвания. Познавайки се на различните източници, той изследва както историческото развитие на Краището и Босилеградския край, така и особеностите в демографското развитие на местното българско население, неговия бит и начин на живот. Определящ фактор за нарастването на населението в Кюстендилско Краище в края на XIX и началото на XX век е неговият естествен прираст. Данните за демографското развитие на областта през първите десетилетия след Освобождението на България показват, че местното население е водило труден, но мирен и спокоен начин на живот. Доказателство за това са малкото изселници, високата му раждаемост и положителния естествен прираст. По силата на мирния договор след Първата световна война териториите на Струмишко и Западните покрайнини, включително и Босилеградския край, са отнети от България и присъединени към Сръбско-ХърватскоСловенското кралство. С идването на новите управници в Западните български покрайнини започва политика на заличаване на българското самосъзнание на местното население. Политическото и икономическо положение на българското население в Западните покрайнини в т.ч. и Босилеградско не се променя и след края на Втората световна война. И през втората половина на миналия век то продължава да живее в изолация, стопанска изостаналост и постепенна национална асимилация. На настоящия етап, макар и в по-завоалиран вид, политиката на обезбългаряване на тази част от Република Сърбия продължава. За това допринася и съзнателното занижаване на броя на българите, живеещи в Западните покрайнини. Всичко това налага институциите в България и обществото у нас да имат по-активна позиция относно съдбата на нашите сънародници зад граница. Подобна позиция трябва да се приема като наш морален дълг

в защита на националните интереси. Като страна членка на ЕС България може и трябва да изисква мерки за подобряване условията на живот на българите в Република Сърбия, съобразно съществуващите решения на ООН за малцинствата. Предприемането на реални действия в тази насока може да се приеме като условие за подкрепата на България за бъдещото членство на Сърбия в ЕС.

УРБАНИЗАЦИЯ И РЕПРОДУКТИВНО ПОВЕДЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Влиянието на урбанизацията върху репродуктивното поведение на населението в България е в тясна зависимост от особеностите на историческото развитие, смяната на обществено-политическите системи през ХХв. и свързаните с тях социалноикономически промени. Като особености на самия урбанизационен процес в страната могат да се посочат неговото късно начало и развитие в сравнение с други европейски страни, както и неравномерното му протичане във времето и пространството. Посочените особености имат определено влияние върху възпроизводството на населението, както и върху промените в репродуктивната нагласа и поведение на населението.

ГЕОГРАФСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКАТА КРИЗА В БЪЛГАРИЯ

Съвременната демографска криза в България се дължи на интензивните промени в раждаемостта и смъртността, които започват през 90-те години на XXв. и водят до изразителен отрицателен естествен прираст.

Социално-икономическите промени, настъпили в края на XXв. намериха отражение в общото и регионално развитие на страната. Икономическата криза увеличи отрицателните тенденции във възпроизводството на населението и неговите миграционни движения. Отрицателният естествен прираст и ускорената емиграция увеличиха териториите, засегнати от процеса на депопулация. Повишената миграционна активност на населението доведе до по-нататъшно снижаване на раждаемостта дори при населението с доскоро запазени традиции в репродуктивното поведение. Това доведе до изчезване на съществуващите до 80-те години на XXв. райони с разширено възпроизводство на населението.

ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА ДЕМОГРАФСКО ОСТАРЯВАНЕ – ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЛИ, ЗАВИСИМОСТИ И РЕГИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ

Нарушенията във възрастовата структура на населението в България оказва директно влияние върху качествените показатели на пенсионното осигуряване. Според информацията от Националния Осигурителен Институт, броят на пенсионерите в България към 31 декември 1999г. е 2 380 619 или 29% от населението.

Демографското остаряване е причина за нарасналия брой на пенсионерите за прослужено време и старост и оказва влияние върху съотношението на получаваните лични и наследствени пенсии. Зависимостта между промените във възрастовата структура на населението и количествените аспекти на пенсионното осигуряване може да се изрази и чрез структурата на новоотпуснатите пенсии. За периода от 31.12.1998 до 31.12.1999 са отпуснати общо 168 990 нови пенсии, от които 132 955 (78,7%) са за прослужено време и старост.

Тенденцията на демографско остаряване е най-силно изразена в областите Видин, Габрово, Кюстендил, Ловеч, Монтана, Перник, Плевен и София. Относителният дял на населението над трудоспособна възраст в тях е над 28%. Те имат и най-висок процент пенсионери (над 30%). Областите Благоевград, Кърджали и Смолян имат по-нисък дял население над трудоспособна възраст (около една пета). Пенсионерите там представляват между една пета и една четвърт от населението. С най-нисък дял е област Кърджали (19,7%), където освен възрастовата структура, определено влияние върху броя на пенсионерите оказва и емиграцията.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ

Глобализацията като процес се свързва с разпространение на определени модели на социално, икономическо и културно развитие. Утвърждаването им в различни части на света променя поведението на населението, включително и в областта на неговото възпроизводство и пространствена мобилност. С посочените изменения се свързват надеждите за решаване на проблемите, предизвикани от бързото нарастване на световното население и неговото неравномерно териториално разпределение.

Тони Трайков, Калоян Цветков

ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕНОСТИ В РЕПРОДУКТИВНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА БЪЛГАРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ В НАЧАЛОТО НА 21В.

Понятието репродуктивно поведение на населението е тясно свързано с процеса на възпроизводство. В демографски смисъл това е реализация на репродуктивните нагласи по отношение на броя на желаните деца от семейни двойки или партньори, живеещи в съжителство. В демографските, геодемографските и социологическите изследвания се използват няколко синонима на термина „репродуктивно поведение“, като например „генеративно“, „прокреативно“ и „пролиферативно“ поведение. Те служат за изразяване на процесите и практическите действия, свързани с раждането и отглеждането на деца. В по-широк смисъл отглеждането на деца включва също възпитание и образование и дори предаване на определени нагласи към бъдещо репродуктивно поведение. Разгледано в по-тясната си същност, репродуктивното поведение има две проявления. Първото намира израз в действия, осигуряващи репродуктивния процес, а второто включва действия, ограничаващи и възпрепятстващи този процес. Тези действия се определят с термините „регулиране на раждаемостта“, „семеен контрол“ или „семеино планиране“.

Промените в социално-икономическата ситуация в България след 1989 г. водят до промени в репродуктивното поведение на населението. Преходът от централно-планова към пазарна икономика и съпътстващата го икономическа криза създават условия за бърз спад на икономическата активност на населението и нарастване на безработицата. Рязкото намаляване на реалните доходи се отразява пряко върху репродуктивното поведение на населението през този период. В резултат на това, раждаемостта рязко се влошава, като през 1997 г. достига исторически минимум от 7,7 ‰. Негативните промени в жизнения стандарт на населението променят репродуктивните нагласи на еднодетните семейства. Материалните затруднения при отглеждането на първото дете довеждат до временно или постоянно въздържане от раждане на второ дете. Относителното стабилизиране на икономическата ситуация, започнало в началото на XXI в., довежда до умерено подобряване на някои от показателите, свързани с репродуктивното поведение. Регистрираната тогава раждаемост (9,8 ‰ през 2007 г.) се дължи основно на повишаване на населението във фертилна възраст, измерена чрез общия коефициент на детност (фертилност). През 2001 г. средният брой живородени деца от една жена е 1,24, а през

2007 г. – 1,42. Въпреки малкият ръст на фертилността, България остава сред страните с най-ниски стойности на коефициента в ЕС (1,56 пред 2007 г.). Основните проблеми на настоящата демографска ситуация са увеличаването на средната възраст на жените при първо раждане, големият дял на извънбрачните деца без регистрирани данни за бащата и ранната възраст при раждане на първо дете. Тези негативни особености на репродуктивното поведение на населението се задълбочават допълнително от значителните различия в раждаемостта между градовете и селата и отделните райони и области в България.

Тони Трайков, Борис Казаков

СОЦИАЛНИ АСПЕКТИ НА ПРОЦЕСА НА ЗАСТАРЯВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Статията разкрива някои аспекти на демографската криза в България като застаряване на населението и намаляване броя на работната сила. Разгледани са също отрицателните последствия от този процес върху социалния и икономическия живот. Обърнато е внимание и на някои възможности и добри практики за разрешаването на тези проблеми, както и на причините за застаряването на населението в България. Засегнати са също и различията в степента на застаряване на градското и селското население.

ЕТНО-КОНФЕСИОНАЛНИТЕ ОБЩНОСТИ НА БАЛКАНИТЕ И РАЗВИТИЕТО НА ИНТЕГРАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ В ЕВРОПА

Особеностите в историческото развитие и географското положение определят съвременния пътър етнически състав на населението на Балканите. На тяхната територия живеят различни етнически общности, отличаващи се по численост и религиозна принадлежност. Подобно разнообразие съществува и в границите на отделните балкански страни. Етносите, свързани с определена държавност, съжителстват с по-малочислени етнически групи, представляващи населението на съседните страни. Етно-конфесионалното разнообразие се допълва и от наличието на групи, етическото обособяване на които е станало извън пределите на региона.

В феополитиеските изследвания на Балканите надделява мнението, Че разнообразието от етнически и конфесионални общности е фактор, допълнително усложняващ отношенията между страните в региона, както и между региона и останалата част на Европа. Налагането на подобно разбиране има своите исторически основания в честите конфликти и прояви на етническо и религиозно противопоставяне. Определен принос в тази насока има и Великите сили. Създадената под тяхно влияние през XIXв. Политиеска карта на Балканите е многократно прекроявана за сметка на отношенията между балканските страни като цяло и на опеделени етнически и религиозни общности.

Новите политически реалности в началото на XXІв. Създават възможности за създаване на обединена Европа, включваща страни от всички части на континента. Реализацията на тази мащабна по своята същност идея изисква преодоляване на негативните моменти в отношенията между баканските държави. Основа за това може да бъде развитието на балканската и общоевропейската интеграция, основаваща се на принципите на равнопоставеност, етническа и религиозна толерантност.

Тони Трайков, Калоян Цветков

БРАЧНОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ: ОСОБЕНОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ИЗМЕНЕНИЕ

Статията разглежда брачността в България в миналото и понастоящем. Анализът започва със семейните модели след Освобождението, когато се наблюдава висока брачност, особено в следвоенните периоди. По времето на социализма семейството се приема за основна клетка на обществото и равнището на брачност се запазва относително високо. През 90-те години на XXв., както и в началото на XXIв. се наблюдава промяна в брачното поведение – значително отлагане на встъпването в брак и майчинството установяват нетипичен за миналото семеен модел. Авторите установяват наличието на различни етапи на брачните модели в България, според исторически и териториален принцип. Проуени и изложени са и различните фактори, определящи тези процеси.

СЪВРЕМЕННА КОНФЕСИОНАЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Формирането на съвременната конфесионална структура на населението на България е продължителен процес, повлиян от особеностите на историческото развитие на страната. Приемането на християнството през 865 г. като официална религия на Първата българска държава допринася за сплотяването на етническите групи, съставляващи част от формираната през X в. българска народност. По този начин новата религия измества старите езически вярвания и спомага за изграждането на общо национално самосъзнание у българите. В резултат те стават част от единния до средата на XI в. християнски свят. След Великата схизма от 1054 г. България и българите остават в сферата на православието. Заселването на християни католици и евреи в определени части на България е причина за известно разнообразяване в конфесионалната структура на населението на страната през Средновековието. Падането на България под Османско владичество (1396 г.) води до появата на нова конфесионална общност, а именно мюсюлманската. Създаването ѝ е подкрепено от целенасочената политика на султанската власт за насилствено ислямизиране на част от българското население. Въпреки загубата на държавност в продължение на пет века, българският народ успява да съхрани своето етническо самосъзнание и принадлежност към православието. Първите преброявания след Освобождението на България (1878 г.) показват, че основната част от населението е запазила православната си ориентация. Преброяванията от 1955, 1965, 1975 и 1985 г. не събират информация за религията на населението. Промяната в програмата за преброяване е резултат от влиянието на доминиращата тогава комунистическа идеология и пропаганда срещу религията и религиозните вярвания. В резултат на демократичните промени през 1989 г. въпросът за вероизповеданието на населението е включен отново в програмите за наблюдение на преброяванията през 1992, 2001 и 2011 г. Като ново развитие в преброяването от 2001 г. може да се счита доброволният характер на отговорите по въпросите, свързани с етноса, майчиния език и религията на населението. Резултатите от последните преброявания на населението в България показват, че православно християнство запазва позицията си на доминираща религия в България. Православието все още преобладава в 26 от всички 28 административни области на страната. Значително по-малобройни са конфесионалните общности на мюсюлмани, християни католици и протестанти, евреи и др. Те са

формираны през различни исторически периоди и днес са представени в определени части на България.

ЕКОЛОГИЧНАТА СЪОБРАЗНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА СТОПАНСКО РАЗВИТИЕ НА ПОГРАНИЧНАТА ТЕРИТОРИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ С РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ

Пограничната територия на България с Република Сърбия обхваща поредица от общини, простиращи се от р. Тимок при вливането ѝ в р. Дунав на север до областта Краище на юг. В меридионална посока по дългата 341 км българо-сръбска граница се редуват общините Брегово, Бойница, Кула, Макреш, Белоградчик, Чупрене, Чипровци, Г. Дамяново, Годеч, Драгоман, Трън, Трекляно и Кюстендил. Отличителна черта на тяхното съвременно състояние е изоставането в социално-икономическото развитие и крайно влошена демографска ситуация. Така обособената погранична ивица, обект на настоящото изследване, е с различна широчина и относително малка площ. Независимо от това, за нея е характерно разнообразие в наличния природно-ресурсен потенциал и специализация на стопанските дейности, отговарящи на особеностите на релефа и почвено-климатичните условия. Разнообразието на природните дадености в съчетание със запазената като цяло екологична обстановка са благоприятна предпоставка за съхраняване и развитие на определени стопански дейности, които да не водят до изменение в съществуващата околната среда. В този смисъл, като екосъобразни могат да се определят някои подотрасли на растениевъдството, животновъдството и горското стопанство, традиционно застъпени в тази част на България. В тясна връзка с тях и в съответствие с съществуващите природни дадености в някои от споменатите общини могат да се развиват дейности, свързани с екотуризма и рекреацията. Предпоставка за тяхното развитие са планиските участъци от територията, покрити с разнообразна горска растителност. Слабата населеност на територията и отсъствието на големи градски и промишлени центрове могат да бъдат използвани за обособяване на зони за краткотраен отдих на населението на намиращите се в съседство по-големи градски центрове като Кюстендил, Перник, Монтана и Видин. Като подходящи от екологична гледна точка са също различните туристически маршрути, свързани с местни природни и културноисторически забележителности. Освен познавателен туризъм, природните дадености предполагат създаването на екопътеки за пешеходен туризъм, развитието на велотуризм, алпинизъм, риболовен и ловен туризъм. Като положителен опит в тази насока могат да бъдат изградените екопътеки на територията на общините Чипровци и Трън. За селищата с по-слабо нарушен демографски потенциал съществуват условия за

организиране на селски туризъм. При осигуряване на необходимия обслужващ персонал там могат да бъдат изградени и домове за възрастни хора от страната, а в перспектива и за граждани от други страни на ЕС.

СОЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩИНИ ПО ГРАНИЦАТА С РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ

Настоящото изследване обхваща територията на 13 български общини, разположени по протежение на границата с Република Сърбия. В този брой влизат общините Брегово, Бойница, Кула, Макреш, Белоградчик, Чупрене, Чипровци, Г. Дамяново, Годеч, Драгоман, Трън, Трекляно и Кюстендил. Пограничните общини с Република Сърбия са част от територията на Северозападна и Средна Западна България. Актуалността на изследването на проблемите на изброените общини, се свързва с факта, че по-голямата част от тях попадат в границите на най-слабо развития и с най-нисък жизнен стандарт регион в ЕС, обхващащ територията на Северозападна България. По данни на Националния статистически институт на Република България във всички административни области на Северозападния регион относителният дял на бедните надвишава средната стойност за страната. Това е резултат от високото равнище на безработица, особено сред проблемните групи на младежите до 28 години, лицата с пониско образование, както и за тези в предпензионна възраст и представителите на ромската етническа група. Към социално значимите проблеми в общините, които са обект на изследване, се отнасят и трудностите пред местната икономика, предизвикани от недостига на човешки ресурси. Пограничните територии са едни от най-слабо населените части на България, в които се чувства остър недостиг на трудоспособно население. При съществуващите ограничения, свързани със силното проявление на демографската криза, икономическите перспективи на изследваните общини трябва да са ориентирани главно към дейности, не изискващи значителен брой работна сила. Съществуващите природни дадености и благоприятната екологична обстановка, предполагат приоритети, свързани с определени подотрасли и дейности на селското и горското стопанство, екотуризма, рекреацията и др. Тяхното реализиране изисква реализацията на мероприятия и програми, насочени главно към развитие на човешките ресурси и икономическа стабилизация както на регионално, така и местно равнище.